

Juledag – solens dag af Jørgen Smit

Jørgen Smit (1916–1991) er født i Bergen, Norge. Rudolf Steinerskolelærer fra 1941–1966. Derefter med i seminariearbejdet på Rudolf Steinerseminariet i Järna, Sverige og i Dornach, Schweiz. Fra 1975 medlem af Vorstand i Det almene antroposofiske Selskab. Opgaver: Pædagogisk sektion, Ungdomssektionen, omfattende foredragsvirksomhed over hele verden og intensivt arbejde med Højskolen for Åndsvidenskab. Fra førsteudgaven af: Mennesket, Bergen, 1960/4 www.joergensmit.org er webadressen til materiale af og om Jørgen Smit, udgivet af Rembert Biemond.

Oversættelse Ellen Thuesen

For hvert år der går, bliver julen i stigende grad udnyttet kommercielt. Julen er årets største forretningstid. Gavestrømmen forberedes. Ikke kun for at tilfredsstille kundernes behov, men først og fremmest for at få dem til at købe mest muligt, dvs. mere og mere. - Nu skal der købes. Og nu skal der spises. Man begynder med de store restaurant-juleborde lang tid i forvejen for ligesom at øve sig og komme i god form til de store madslag i julehøjtid. - Julen er børnenes tid, dvs. ikke åndens. Julen er utvivlsomt også den største kirkefest. Aldrig er kirkerne så fyldte med mennesker. Folk, som ellers aldrig viser sig i kirken, vil gerne høre juleevangeliet og julesangene. Man kan ligesom ikke nyde juleflæsket fuldt så intenst, hvis man ikke først har fået hjertet lidt varmet op med "Os er i dag ..."

"Giv kejseren, hvad kejserens er, og Gud, hvad Guds er" sagde de første kristne og mente naturligvis, at kejseren skulde få mindst muligt. For længe siden er man kommet til det mere fornuftige: "Giv Gud, hvad Guds er" - det vil sige mindst muligt, for eksempel et følelsens stemningsbrus et par gange om året. Og så alle disse varme håndtryk og smilende øjne: "Glædelig jull!", - Julen er den sociale varmes tid. Man føler trods alt, at man er et godt menneske, og alle er så rare og hjertelige, - i hvert fald julen over. - Julen er fredens tid. Fred på hele jorden. Der er mere end nok af kulde og ufred i verden. Men har julen også et virkeligt åndeligt indhold? Har julen noget som helst med det kristne budskab at gøre, som kan forvandle hele menneskelivet? Eller er den 'kristne jul' en ren illusion? Ja, men Jesusbarnet blev jo født natten til den 25. december, vil man måske svare. Hvordan ved man det? Det står ikke i Bibelen. I hvilket historisk dokument står det? - Men hvis det nu er sandt, har så denne fødselsdag nogen særlig betydning? Er det bare en traditionel mindefest, som lige så godt kunne være placeret hvor som helst, eller er der et specielt åndeligt indhold i, at det er den 25. december? Lad os undersøge sagen nærmere. I de første tre århundreder af kristendommens udvikling var de kristne få og forfulgte eller foragtede. Det er katakombernes tid, hvor kun de som helt er overbevist kristne, også bliver kaldt kristne. - Hvilket billede af frelseren Kristus er det, som giver dem kraft og håb? Det er hverken Jesusbarnet eller den korsfæstede. Det er den Opstandne. Påskemorgen er hoved-

festdagen. Det er livets sejr over døden. Det er lysets sejr over mørket, og den sejrende Kristus bliver gerne afbildet som en strålende yngling. Disse første, forfulgte kristne var overbevist om, at Kristus var den eneste redning, at han var Sandheden, Vejen og Livet. Enten var man ikke kristen, eller også var Kristus kernen i hele livet. Kristus skulle gennemtrænge hele jordlivet, - ja, jorden, alle skabninger sukker efter forløsning, hedder det.

I disse tre første århundreder bliver julen IKKE fejret som en egen kristen fest. Ved siden af påsken, årets største højtid, finder vi i det 2. århundrede, at 6. januar træder stærkt frem, særlig i kredsen omkring Basilides. - Det er Jordandåbens dag, hvor "himlene åbnede sig", hvor Ånden i en dues skikkelse stiger ned over Jesus af Nazaret, som så bliver erkendt som Guds Salvende, Kristus, Guds Søn. Men hvornår blev Jesusbarnet født? Først i det 3. århundrede finder vi en række formodninger om dette. Nogle siger den 28. marts, andre den 2. eller den 19. april eller 20. maj. De som nævner dette, mener da som regel ikke fødslen, men undfangelsen. Om selve fødslen taler man ikke meget. Clemens Alexandrinus har til og med ironiske bemærkninger om dem, som vil 'beregne' fødselsdagen. Jordandåbens dag derimod, den 6. januar træder stærkere frem. Det var så at sige den åndelige fødselsdag, den dag Kristus kom til syne - Epifaniedagen. - Særlig blandt de kristne i Egypten blev denne dag en højtidssdag ved siden af påskedag. Kristus, Guds Søn, stiger ned til jorden og kommer til syne i Jordandåben. Denne 'fødsel' blev så forbundet med Jesusbarnets fødsel i Betlehem. Og man fejrede blandt de kristne i Ægypten i det 4. århundredes begyndelse Jesusbarnets fødsel natten mellem den 5. og 6. januar. Der er fra denne tid opbevaret en papyrustekst med liturgi, som fejrer denne fødselsfest. Og Afrem Syrer skildrer den store højtid den 6. januar som dåbsfest og fødselsfest. - Dette er ved midten af det 4. århundrede. Imidlertid begynder man nogle steder at adskille disse to højttider, sådan at man beholder den 6. januar som dåbsdagen, Epifaniedagen, men 'forskyder' fejringen af Jesusbarnets fødsel til den 25. december. Dette er første gang bevidnet i året 336. Nu er kristendommen blevet officielt anerkendt. Den har haft sit første kirkemøde i Nikæa i året 325, hvor lærestridighederne straks slog ud i lys lue, hvor man ved flertalsbeslutning kom frem til det,

som skulle betragtes som den rette lære. - I året 354 bliver den 25. december officielt anerkendt som den rette dag at fejre Jesusbarnets fødsel. Til Antiokia kommer denne højtid fejring først i året 386, hvor Johannes Chrysostomos holder en stor prædiken med opfordring til at fejre den 25. december som dagen for frelserens fødsel. Det var ingen tilfældighed, at netop denne dag blev valgt. Allerede før vores tidsregnings begyndelse, havde denne dag været den største højtid for Mithrasreligionen og Mithrasmysterierne, som i denne tid havde større udbredelse end kristendommen, og som af mange kirkefædre blev anset for at være kristendommens hovedmodstander. I nærheden af Bombay er der den dag i dag ca. 100.000 Mithrasdyrkere som i direkte linje har fortsat den gamle Mithrasreligion, naturligvis med modifikationer. Men i Europa blev den udryddet med hård hånd af Kristi stridsmænd. Takket være forskernes flid er så mange overleveringer fundet, at man kan danne sig et sammenhængende billede af Mithrasreligionen, som havde Mithrasmysterierne som sin kerne. Mithrasreligionens gud er den store Solgud, himmelens og jordens skaber. Det er antagelig den gudsførestilling, som i den romerske kejsertid kommer nærmest de kristnes Gud Fader. Mithra selv er Solgudens formidler. På Solgudens bud hjælper han menneskene og kæmper mod det onde. - I Mithrasreligionen finder vi et storslået billede af hele verdensudviklingen, fra skabelsen og gennem flere store katastrofer, en syndflod som har været og en forfærdelig ildkatastrofe, som skal komme. Alt det onde går da til grunde og verden opstår i en forklaret skikkelse. Død og opstandelse af det nye liv er et kernemotiv i Mithrasreligionen. Mithra dræber stadig på ny tyren. Det er en kamp mod alt det lidenskabelige, som raser vildt, og det er et offer, hvor alle livskræfter ofres i lysets, Solgudens, tjeneste. Af døden vindes nyt liv. På et billede ser vi, hvorledes der ud af den dræbte tyr vokser et kornaks. Denne store verdenskamp mod det onde frem til det nye, evige liv skulle hver enkelt Mithrasdyrker gennemleve. Mithrasreligionen er en aktiv kampreligion. Styrke, mod, tapperhed, udholdenhed, troskab, sandfærdighed er kardinaldyder. I Mithrasmysterierne måtte alle, som skulle indvies (mysterne), gennemgå de hårdeste prøvelser. Gregor af Nazianz (4. årh.) fortæller om 80 prøvelser: " - først de lettere og så de vanskeligere i en bestemt rækkefølge. Først lod de mysten sulte, undertiden op til 50 dage i træk. Hvis vedkommende holdt tappert ud, blev han pisket to dage i træk. Så måtte han ud i sneen, tyve dage varede det. Således fortsatte det. Klarede mysten det, blev han til sidst indviet i det fuldkomne mysterium. Kun meget hårdføre og viljestærke mænd kunne nå højt op i graderne. Parallelt med disse fysisk-sjælelige prøvelser gik andre prøvelser af rent sjælelig-moralisk art: at kunne modstå fristelser, at kunne beherske sig, at kunne give afkald på ære for sig selv. Når tredje grad (der var i alt syv grader) var opnået, blev en sejrskrans rakt til mysten. Han skulde nægte at tage imod den med ordene: "Mithra er min krans". Mithrasreligionen er en religion, som fik stor udbredelse, og tilhængerne kunne tælles i millioner. Men Mithrasmysterierne var aldrig en massebevægelse. Indvielsens kultlokaler var altid så små, at der ikke kunde

være mere end 100 til stede. - Massemøder forekom altså aldrig. - Hvorledes var det sted, de indviede mødtes? Der er fundet en række sådanne kultlokaler, mithreer. De er alle underjordiske, enten naturlige grotter eller lavet sådan, at de virker som underjordiske grotter. Under kirken San Clemente i Rom er et af de bedst bevarede mithreer. Det åbne rum mellem stenbænkene, midtergangen, er kun 2,5 m bred. Taget er hvælvet. Ofte var stjernehimmelen malet på det. Men intet lys kommer ind udefra. Det eneste, som lyser i grottens mørke, er flammen på alteret foran Mithrasbilledet, Mithra som besejrer tyren, mørket, kulden, døden, det onde, for at lyset og varmen, livet og det gode skal sejre. Flammen skulle lyse evigt, den måtte aldrig slukkes. - På begge sider af Mithra står ofte afbildet hans to følgesvende, Kaudes og Kautopates, den ene med en fakkellod op mod himlen, den anden med en fakkellod ned mod jorden. Disse to danner en enhed med Mithra. Det blev opfattet som en treenighed. Her var det, det 'hellige måltid' fandt sted om natten: den hellige nadver med uddeling af brød og vin, symboler for det nye liv. Kirkefædre Justin og Tertullian var begge meget fortørnede over, at Mithrasdyrkerne havde noget som i den grad lignede den kristne nadver. De kunne imidlertid ikke påstå, at Mithrasdyrkerne havde kopieret den kristne nadver. Mithrasdyrkerne havde jo det hellige nattemåltid foran den evige flamme allerede flere hundrede år før vor tidsregnings begyndelse. De nidkære kirkefædre hævdede derfor, at det måtte være djævelen og onde dæmoner, som havde forordnet dette for Mithrasdyrkerne. Man må i så fald sige, at djævelen har været ude i god tid, og at han har været usædvanlig forudseende. Men vi skal mærke os, at det kun var de indviede i de højere grader, som havde adgang til det hellige måltid. Mithrasmysteriernes nadver er et meget eksklusivt måltid. I løbet af indvielsen måtte mysten gennemgå en symbolsk død. Først da kan han blive bærer af det nye sejrige liv, den "nyfødte" sol. - Den enkelte blev på den måde føjet ind i det store verdensdrama. I årsløbet så Mithrasdyrkerne et billede af det samme. Om vinteren begynder mørket kulden og døden at få overtaget. Men så sejrer solen og fødes på ny, idet den begynder at stige lige efter vintersolhverv. Det er Solens dag, Dies Solis, den 25. december. Dette er baggrunden for, at den 25. december var Mithrasreligionens hovedhøjtidsgang allerede flere hundrede år for vores tidsregnings begyndelse. - Mithrasdyrkerne havde en syvdages uge, hvor hver dag var tildelt de fem planeter samt månen og solen. Deres ugehøjtidsgang var søndagen, solens dag, - mens jøderne som bekendt holdt sabbaten hellig. Denne oplevelse af årsløbet er Mithrasreligionen ikke alene om. Den spiller en stor rolle i de fleste religioner, som har deres oprindelse i den tempererede zone, hvor årsløbet jo danner grundlaget for alt liv. Særlig dramatisk og stærkt kom denne oplevelse frem i den nordligste del af den tempererede zone. Her har kulden, døden og mørket i den grad overtaget ved midvintertid, at det ser ud som om lyset har tabt. Hvor meget større var så ikke jubelen, hver gang den på ny viste sig. Den græske historiker Prokopios (som levede i det 6. århundrede e.Kr.) fortæller: "På øen Thule langt mod nord sås solen ikke i

40 dage, men når de 35 var gået, sendte man spejdere på de højeste bjergtoppe, og når disse udsendinge så solen, holdt folket store gæstebud for at fejre solens genkomst.” Den dag i dag fejrer man i Nordnorge nord for polarcirklen den dag, solen igen kommer til syne, - ‘Soldagen’. Julefesten, ‘jol’ var i det gamle Norge de store midvinterfester, hvor man rigtig slog sig løs. Nu skulle der spises og drikkes ikke bare én dag, men mange dage til ende. Julegrisen blev ofret og juleøllet tappet i stor taknemmelighed over for det nye liv og det nye lys, som var født i mørket. Julen er den overstrømmende glædens tid. Ordet ‘jul’ betyder antagelig spøg, lystig munterhed. Og ordet kan på flere sprog føres tilbage til den betydning. Med latteren og spøgen fulgte dyremaskeringerne, ‘julebukken’, og også den stridende strøm af gaver.

Vi genkender her de romerske ‘Saturnalier’ ved vintersolhverv med maskeoptog og gaverstrøm. Al denne dyrkelse af det nye liv har en mørk kontrast. Den mørkeste vintertid er den årstid, hvor menneskene stærkest har følt alle onde modmagter, kendte og ukendte. Det er, som om alle onde kræfter slippes løs. -Så talrige er de sagn og skikke om onde vætter og spøgelse i juletiden, at der findes forskere, som har villet benægte, at julen er en Solfest, højtiden for det nye liv, det nye lys. De har hævdet, at julen var en dødshøjtid.- Dette er ikke direkte forkert. Det stærkeste lys kommer til syne i det dybeste mørke. Men vidner ikke netop den mørke skygge om lyset? Hele denne dramatik af kamp mod mørke magter og dyrkelse af det nye lys, den nye varme kom stærkest frem i Mithrasreligionen og Mithrasmysterierne. Og denne lysdyrkelse var koncentreret om et brændepunkt, den store højtidsdag for lysets fødsel i mørket, Solens dag den 25. december. Dette er det, de kristne står overfor. Deres livskerne er den levende Kristustro, forbindelsen med den Opstandne. Og så siger Ambrosius i Milano (4. årh.) det forløsende ord: “KRISTUS ER VOR SOL”. Solens dag, den 25. december, er altså dybere set vor Frelsers fødselsdag. Dermed får med et slag hele den gamle soldyrkelse en ny og højere mening. Den nye frelse er koncentreret i et bestemt menneske. Menneskesønnen Jesus Kristus, Guds Søn - Det guddommelige kommer her til syne helt individualiseret i et bestemt JEG. - Derved sprænges alle de gamle begrænsninger af blodsslægtskab og gruppeegoisme. Som Paulus siger i sit brev til Galaterne, (3. kap. 28. vers): “Her er ikke jøde eller græker, her er ikke træll eller fri, her er ikke mand eller kvinde, for I er alle ét i Kristus Jesus.” Mithrasmysterierne derimod var for mænd. Den høje moral vi finder i Mithrasmysterierne, var en udpræget gruppemoral. Ærlighed, for eksempel, gjaldt som et absolut moralsk krav, men kun over for brødrene i Mithrasreligionen. Det kristne gælder selvsagt hele menneskeheden. Når vi følger kristendommens udbredelse og udvikling op gennem middelalderen, finder vi to helt forskellige måder at forholde sig på over for den hedenske religion og de hedenske naturreligiøse skikke, som de kristne mødte, særlig i de germanske områder. Den ene førte den kristne tro frem sådan, at den samtidig ville udrydde alle de andre religiøse skikke den mødte, som regel ved hjælp af spyd og sværd. Rene udryddelseskribe blev for eksempel ført mod

sakserne. Den anden bar den kristne tro frem sådan, at den hele tiden tog hensyn til det, som fandtes af hedenske naturreligiøse skikke. Intet blev godtaget i den form det eksisterede. Men det blev ført videre, fordybet, så det fik en ny mening. Det blev forvandlet og ‘kristnet’. - Det er det, der skete med julefesten.

Der, hvor den strenge udryddelsestendens dominerer, finder vi en kristendom, som kan virke meget stærk og streng, men nærmere betragtet har noget udtørret, stivnet i sig. Hvis den alene havde hersket, havde vi ikke nu haft nogen kristen julehøjtid i det hele taget. Julehøjtiden ville da være blevet udryddet som noget hedensk, ukristeligt, djævelsk. At vi har julen som en kristen højtid, kommer af, at den FORVANDLENDE kristendom også var levende og virkede:

*”En rose er udsprungen
Alt af en rod så fin.
Af fædrene lovsjungen
Af Davids æt og min.
Og den en blomst har sat
Midt i den kolde vinter,
Og det ved mørkest nat.”*

Fjern den 3. og 4. linje, og man får den hedenske naturreligiøse julehøjtid, hvor det nye liv fødes i mørket og kulden. - Og alligevel er dette skønne julevers helt og holdent et kristent julevers. Naturoplevelsen er her ikke udryddet som noget hedensk og mindreværdigt. Den er forvandlet, opfyldt af Kristus Jesus. Jordlivet dræbes ikke. Det får sin åndelige mening. Men alt levende har ofte også døde slagger i sig. Alt hvad der forvandles, har en tendens til at blive kun lidt forvandlet. Tunge, uigennemsigtige rester bliver hængende. Og har ikke vores moderne jul ganske meget af uholdbart, uforvandlet i sig?

Vores tid har brug for ubegrænset meget af den forvandlende livskraft, som kan omfatte hele naturen og gennemlyse den sådan, at den får en menneskelig mening. Vi vil nu til slut tage nogle ord af et uhyre alsidigt menneske, hvis ånd er stærk nok til at gennemtrænge alle livets områder. Det er en del af en juledagsprædiken, som Nicolaus Cusanus holdt i Augsburg den 25. december 1439. Men lad os først antyde noget af dette genis virksomhed. Han har allerede taget forskud på ideen i det kopernikanske verdensbillede. Han har beskrevet den erkendelsesteoretiske side af sansningen sådan, at vi den dag i dag kan lære af ham. Han var en af tidens fremmeste inden for matematikken, hvor han især arbejdede med uendelighedsbegrebet, både det “uendeligt store”, og det “uendeligt små”, begreber som får fundamental betydning i infinitesimalregningen 250 år senere. I teologi, filosofi og jura har han fremlagt synspunkter, som i den grad rammer plet, at man aldrig bliver færdig med dem. Men først og fremmest er han den praktiske organisator - som kardinal med virkefelt ud over hele Mellemeuropa. Hans store mål - som han ikke nåede - var genforeningen af den vesteuropæiske og den østeuropæiske kristenhed. Når vi tager denne enorme virksomhed på alle disse felter i øjesyn, er det desto mere overraskende at finde, at det, som mest af

alt er karakteristisk for Nicolaus Cusanus, er hans evne til at få det mest intime indre i menneskets væsen frem. - I det følgende citat kan vi særlig lægge mærke til, hvordan naturen og hele verdensaltet, lyset og hele solen er føjet ind i en sammenhæng, så det får en åndelig mening, og en retningsbestemmelse til det inderste i mennesket. - Verdensdramaet foregår samtidig i det enkelte menneske. 'Sion' er både hele menneskeheden, det udvalgte folk og den enkelte menneskesjæl på vej til det åndelige liv. Det følgende er et stykke fra de notater, han havde udarbejdet til juledagsprædikenen

"Datteren Sion sad i mange år fanget i mørket i skyggen af mangel på åndeligt liv. Da så hun i profeterne talrige stjernestråler, som gav en lysen af dag, og som ved åndens liv og ord viste, at den fulde dag ville komme. Ofte var det en trøst for datteren Sion, dvs. menneskesjælen, som tørster begærligt efter at skue det åndelige liv (anima scilicet intuitionis desideratissime intelligentialis vitae avidissima). Og mange dage hengik sådan. Dog, - skyggerne som viste sig, var forgængelige, - men de viste sig at være forenet med en stadig lysere dag. Og I DAG lyste den egentlige, hellige dag, ja det hellige selv, som ikke kan sammenlignes med det, som var og det, som kommer. Lysende, siger jeg, ikke formørket af nogen skygge, men fordrivende alt mør-

ket ud i det fjerne. Ikke som en af stjernerne, men som selve den sande SOL i dens ophøjede, oprindelige klarhed, - nej, heller ikke som solen i dens klarhed, men som SELVE DET UENDELIGE LYS, SOM IKKE ER SYNLIGT FOR NOGET SANSELIGT ØJE, - som ikke har nogen skygge i sig. Lysende strålede den op for os, for at VEJEN skulde være klar for os, for at alle fejltagelsers mørke skulle flygte for SANDHEDEN, for at døden selv skulde være død ved selve LIVET, og alt det i fuldkommen enhed, fordi LYSET selv er VEJEN, SANDHEDEN og LIVET. Brudgommen, som havde sin bolig i SOLEN, og som vi så længe med brændende længsel og at-trå har ventet på - BRUDGOMMEN viste sig i dag, lysende for datteren Sion. Kom altså I, som i Kristus er forberedt til dette, og som er forsamlet her. Lad os tilbede ham, for at han skal modtages i vort ydmyge sind og ligesom trøstens dug sænke sig ned i os i prædikeneres ord, som jeg holder om ham og ved ham, sænke sig ned i os. Til dette lys vil vi nærme os i tillid."

Det skulle fremgå af denne artikel, at sådanne ord af Nicolaus Cusanus har åndshistoriske perspektiver langt tilbage til de førkristne Mithrasmytologier og endda endnu længere. De vidner om en åndens forvandlingskraft, som for hvert århundrede der går, kan blive stadig mere aktuel for det enkelte menneske og for hele menneskeheden.

Årstema 2015 - 2016 Mikaelsk Verdensforbundethed

Årstemaet "JEG ERKENDER SIG - i mikaelsk verdensforbundethed" rejser spørgsmålet: Hvorledes udvider selvet sig til at være verden? Jaap Sijmons beskriver en vej med 7 skridt i erkendelsesstræben (og viljesliv), som Rudolf Steiner har kaldt 'verdensanskuelser-stemninger' og angivet med planetnavne.¹

Jaap Sijmons

Jaap Sijmons er hollænder, født 1959, uddannet på Utrechts Universitet og i dag forsker på det sundhedsretslige område. Han er tillige generalsekretær for Det antroposofiske Selskab i Holland. Fra Das Goetheanum 2015, 35.

Oversættelse Annelise Sadolin.

Den oldgræske filosof Demokrit har som den første dokumenteret udtrykket 'Mennesket er et mikrokosmos'. Han mente hermed, at vi er et stykke af *verden*; selvet som noget åndeligt havde han ingen forståelse af. I forestillingen om dunkle atomer der svirrer i det tomme rum kommer verdensforbundetheden principielt i anden række. Overfor denne typiske form for ikke-forbundethed vil man gerne sætte en verdensforbundethed, der jo ligger som en kim i al erkendelse, og som kan udvikle sig til en mikaelsk verdensforbundethed. Rudolf Steiner opfordrer

os til at finde en parallel mellem de ydre verdensbilleder og de indre erkendelsesstemninger (mellem verden og selvet).²

Sanseliv som jordfundament

Gennem vore 12 sanser står verden umiddelbart åben for os, og i kraft af dem omgås vi som mennesker andre jeger. Imidlertid går den åndelige verden derved tabt for os. Som det første erobrer det nyfødte barn rummet gennem den oprette gang og de tre lavere legemssanser